

***Diagnoza dotycząca osób
stosujących przemoc w rodzinie:
komentarz do wyników badań***

RAPORT Z BADANIA EKSPERCKIEGO IDEABLOG
ZREALIZOWANEGO NA ZAMÓWIENIE MINISTERSTWA
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ

SPIS TREŚCI

ROZDZIAŁ	NR STRONY
1. INFORMACJE O BADANIU	3
2. UCZESTNICY BADANIA	6
3. PODSUMOWANIE	7
4. WYNIKI SZCZEGÓŁOWE	8
4.1 Występowanie przemocy w rodzinie	8
4.2 Przyczyny występowania przemocy w rodzinie	15
4.3 Oddziaływania interwencyjne i prawne wobec osób stosujących przemoc w rodzinie	18
4.4 Realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie	29
4.5 Ocena systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie: rekomendacje	36

1. INFORMACJE O BADANIU

1.1. Problematyka i cele badania

Badanie, którego wyniki przedstawione są w niniejszym raporcie, stanowiło ostatni etap projektu badawczego zatytułowanego „Diagnoza dotycząca osób stosujących przemoc w rodzinie w Polsce”. Projekt ten opracowany został na zamówienie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej przez Instytut Badania Rynku i Opinii Millward Brown SMG/KRC. Realizowany projekt badawczy składał się z następujących badań:

- I. Ogólnopolskiego **badania opinii na reprezentatywnej próbie dorosłych Polaków** na temat przemocy w rodzinie
- II. Ogólnopolskiego **badania profesjonalistów prowadzących programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych** dla osób stosujących przemoc w rodzinie
- III. Ogólnopolskiego **badania osób stosujących przemoc w rodzinie**, biorących udział w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych; obok niego zrealizowano **pilotażowe badanie osób stosujących przemoc w rodzinie, odbywających karę pozbawienia wolności w jednostkach penitencjarnych**
- IV. **Badania eksperckiego IDEABLOG** realizowanego na platformie internetowej wśród przedstawicieli wybranych grup zawodowych zajmujący się problematyką przemocy w rodzinie.

Omawiane w tym raporcie badanie IDEABLOG stanowi **komentarz i uzupełnienie do wyników realizowanego projektu badawczego**. Wyniki badań komentowane przez uczestników badania IDEABLOG zawarte są w raportach z badań wymienionych w punktach I-III. Badanie IDEABLOG przeprowadzone zostało na specjalnej platformie internetowej w formie moderowanego forum dyskusyjnego w gronie ekspertów. W dyskusji wzięli udział przedstawiciele wybranych grup zawodowych zajmujący się problemem przemocy w rodzinie. Badanie miało charakter ekspercki. Jego celem było poznanie opinii specjalistów na temat wyników przeprowadzonych badań oraz wybranych zagadnień dotyczących przeciwdziałania zjawisku przemocy w rodzinie w Polsce, a także pogłębienie i uzupełnienie interpretacji zebranych wyników. Dyskusja w gronie ekspertów umożliwiła pogłębioną interpretację wyników poprzez konfrontację wielu, zróżnicowanych opinii uczestników forum. Uczestnicy badania dokonali także oceny funkcjonowania elementów systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Polsce i wskazali pomysły możliwych usprawnień ich działania.

Główne zagadnienia poruszone w trakcie badania IDEABLOG dotyczyły:

1. WYSTĘPOWANIA PRZEMOCY W RODZINIE W POLSCE: skali zjawiska przemocy w rodzinie w Polsce oraz czynników mających wpływ na ujawnianie przemocy w rodzinie
2. PRZYCZYNY I POWODÓW WYSTĘPOWANIA PRZEMOCY W RODZINIE
3. ODDZIAŁYWAŃ INTERWENCYJNYCH I PRAWNYCH WOBEC SPRAWCÓW PRZEMOCY W RODZINIE
4. REALIZACJI PROGRAMÓW ODDZIAŁYWAŃ KOREKCYJNO-EDUKACYJNYCH DLA SPRAWCÓW PRZEMOCY W RODZINIE
5. OCENY FUNKCJONOWANIA SYSTEMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE W POLSCE

1.2. Metoda badawcza

IDEABLOG jest nowoczesnym, interaktywnym narzędziem Instytutu Badania Rynku i Opinii Millward Brown SMG/KRC. Znajduje szerokie zastosowanie w badaniach marketingowych i społecznych. IDEABLOG to internetowe forum do wymiany poglądów tworzone każdorazowo specjalnie na potrzeby badania.

Pomysł działania platformy IDEABLOG został oparty na funkcjonowaniu serwisów społecznościowych, takich jak: nk.pl, grono.net, goldenline.pl czy facebook. Uczestnicy mają możliwość publikowania swoich wypowiedzi oraz oceniania i komentowania wypowiedzi innych osób. Mogą także uzupełniać swoje wypowiedzi dzięki narzędziom typowym dla serwisów społecznościowych. Można np. zamieszczać linki do stron internetowych czy własne materiały multimedialne (obrazy, filmy itp.). Platforma umożliwia także realizację ankiet i innych zadań online, których rezultaty mogą zostać poddane dyskusji wśród uczestników badania.

Do forum dostęp mają jedynie zaproszeni uczestnicy. Nikt spoza grona zaproszonych nie miał możliwości czytania wypowiedzi uczestników ani zamieszczania własnych opinii. Uczestnicy dyskusji występowali na forum anonimowo – posługiwali się wybranymi przez siebie pseudonimami.

Scenariusz badania (tematy i plan dyskusji) był przygotowany w oparciu o wcześniej wybrane zagadnienia. W trakcie dyskusji pojawiały się pytania dodatkowe od moderatora, a założony plan dyskusji był modyfikowany w miarę potrzeb, zależnie od jej przebiegu - poprzez dodawanie nowych wątków, przeformułowywanie kolejnych. Codziennie publikowane były nowe zagadnienia do dyskusji. Rozmowa była prowadzona równolegle na kilka tematów.

Nad przebiegiem dyskusji czuwali doświadczeni i przeszkoleni w tej technice badacze oraz eksperci w roli obserwatorów. Jeden z obserwatorów był przedstawicielem administracji publicznej, drugi – organizacji pozarządowej. Obserwatorzy mieli możliwość przyglądania się toczącej się na forum dyskusji oraz proponowania moderatorowi dyskusji pytań dodatkowych, otwierania dyskusji na nowe interesujące wątki lub zamykania dyskusji na tematy nieistotne z punktu widzenia celów badania.

Badanie IDEABLOG składało się z dwóch etapów dyskusji, z których każdy trwał 5 dni roboczych. Dla wygody uczestników przez cały czas trwania badania forum było dostępne 24 godziny na dobę; chętni mogli udzielać się także w weekendy następujące po pierwszym i drugim etapie badania.

Zebrany materiał ma charakter jakościowy. Stanowi uzupełnienie i pogłębienie zebranego w trakcie przeprowadzonych badań materiału ilościowego.

2. UCZESTNICY BADANIA IDEABLOG

Dobór uczestników do badania miał charakter celowy i był konsultowany z Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej. Do uczestnictwa w dyskusji zaproszeni zostali przedstawiciele wielu specjalności zajmujących się problematyką przemocy w rodzinie. Badaniem objęci zostali przedstawiciele wybranych grup zawodowych, w tym: realizatorzy programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie, specjaliści zajmujący się udzielaniem pomocy i wsparcia osobom doznającym przemocy w rodzinie, specjaliści resocjalizacji, pracownicy socjalni, interwenci kryzysowi, psychologowie, pedagodzy, policjanci, kuratorzy sądowi, przedstawiciele prokuratury, administracji publicznej oraz organizacji pozarządowych – pracownicy pierwszego kontaktu i osoby zajmujące stanowiska kierownicze/koordynatorskie. W badaniu wzięło łącznie udział 56 osób.

Tabela 1 Instytucje, których przedstawiciele wzięli udział w badaniu IDEABLOG	%
Zespół Monitorujący ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie	9%
Podmioty realizujące program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie	29%
Organizacje pozarządowe	5%
Sądy okręgowe	14%
Policja	14%
Urzędy Wojewódzkie	5%
Specjalistyczne Ośrodki Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie	9%
Jednostki Specjalistycznego Poradnictwa	7%
Ośrodki Pomocy dla Osób Pokrzywdzonych Przystępstwem	7%
Prokuratury	2%

Ogółem: N=56

3. PODSUMOWANIE

Badanie IDEABLOG zostało przeprowadzone na zakończenie projektu opracowanego i zrealizowanego przez Instytut Badania Rynku i Opinii Millward Brown SMG/KRC na zamówienie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. Projekt ten nosił tytuł „Diagnoza dotycząca osób stosujących przemoc w rodzinie w Polsce”. Badanie IDEABLOG odbyło się w formie moderowanej dyskusji, w której wzięli udział eksperci będący przedstawicielami różnych grup zawodowych (instytucji i organizacji), zajmujący się problematyką przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Uczestniczący w badaniu eksperci zgodnie twierdzili, że niemożliwe jest opracowanie pełnego i wyczerpującego kompendium wiedzy na temat przyczyn występowania przemocy w rodzinie. Zjawisko przemocy w rodzinie jest zawsze wynikiem wielu różnych, nakładających się czynników, które w efekcie doprowadzają do zachowań przemocowych w stosunku do najbliższych.

Zdaniem uczestniczących w badaniu IDEABLOG ekspertów trudności w ujawnianiu przemocy w rodzinie uniemożliwiają dokładne określenie jej występowania. W ich opinii podobnie jak występowanie przemocy w rodzinie, tak i jej ujawnienie zależy od wielu różnych czynników. Wśród czynników mających wpływ na ujawnianie przemocy w rodzinie wymienili: wiedzę i świadomość społeczeństwa oraz pracowników instytucji i służb zajmujących się realizacją zadań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, zaufanie społeczne i kontrolę społeczną (stosunki sąsiedzkie i zaufanie do służb i instytucji, które świadczą pomoc dla ofiar przemocy w rodzinie i prowadzą oddziaływania interwencyjne, karne i korekcyjno-edukacyjne wobec sprawców przemocy w rodzinie), lokalną ofertę i infrastrukturę instytucjonalną, w tym dostępność oraz jakość działania i współdziałania instytucji realizujących zadania przeciwdziałania przemocy w rodzinie. W tych obszarach uczestnicy badania IDEABLOG przedstawiali pomysły dotyczące usprawnień działania systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Polsce.

W opinii uczestników dyskusji reakcja na stosowanie przemocy w rodzinie powinna być dwutorowa i adekwatna do przypadku. Za popełnienie przestępstwa powinna być nałożona na sprawcę przemocy w rodzinie odpowiednia kara. Jednocześnie sprawca przemocy w rodzinie powinien mieć możliwość poprawy swojego postępowania. Najskuteczniejszymi środkami oddziaływania są według uczestników badania IDEABLOG te, które zapewniają bezpieczeństwo ofierze przemocy w rodzinie, najszybciej poprawiają jej sytuację i są łatwe do wyegzekwowania od sprawcy przemocy w rodzinie przez właściwe służby. Wśród najbardziej skutecznych środków oddziaływania na sprawców przemocy w rodzinie wskazywano programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych.

4. WYNIKI SZCZEGÓŁOWE

4.1 WYSTĘPOWANIE PRZEMOCY W RODZINIE W POLSCE

Dokładny pomiar skali zjawiska przemocy w rodzinie nie jest możliwy. Można jednak próbować ją oszacować za pomocą dostępnych źródeł informacji. Są nimi między innymi statystyki Policji (przeprowadzone interwencje, uruchomione procedury „Niebieskie Karty”), statystyki sądowe (orzeczenia sędziów) czy dane zbierane przez podmioty (instytucje i organizacje) udzielające pomocy specjalistycznej ofiarom przemocy w rodzinie oraz prowadzące oddziaływania wobec sprawców przemocy w rodzinie, a także ogólnopolskie badania populacyjne. **Trudności w ujawnianiu przemocy w rodzinie, a co za tym idzie także w określeniu skali jej występowania**, potwierdzali uczestnicy badania IDEABLOG.

Jeśli mówimy o wykrywalności przemocy w rodzinie, bez względu na miejsce jej występowania, to niewątpliwie przemoc w rodzinie występuje dużo częściej, niż mówią o tym oficjalne statystyki. Mówi się, że przemoc ujawniona to tylko „wierzchołek góry lodowej”. (policjant)

Wśród ogółu dorosłych Polaków, którzy objęci zostali badaniem reprezentatywnym na temat przemocy w rodzinie, 44% z nich przyznało, że kiedykolwiek doświadczyło przemocy ze strony kogoś z rodziny/domowników (38% - przemocy psychicznej, 27% - przemocy fizycznej, a 5% - przemocy seksualnej). 32% badanych Polaków przyznało, że zdarzyło im się kiedykolwiek użyć przemocy wobec członka rodziny/domownika (26% - przemocy psychicznej, 16% - przemocy fizycznej, a 1% - przemocy seksualnej). W opinii większości badanych Polaków (59%) przemoc w rodzinie w Polsce dotyczy od 20% do 59% rodzin. Niecała jedna czwarta (23%) badanych Polaków twierdzi, że przemoc w rodzinie w Polsce dotyczy ponad 60% rodzin. Zdaniem pozostałych (12% społeczeństwa) rodzin dotkniętych problemem przemocy w rodzinie jest 19% bądź mniej.

Zdaniem objętych badaniem profesjonalistów prowadzących w 2011 roku programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie, zjawisko przemocy w rodzinie dotyczy 50% polskich rodzin, z czego w 47% z nich pozostaje nieujawnione. Uczestnicy badania IDEABLOG także zwracali uwagę na tzw. białe plamy, np.: trudno wykrywalną przemoc w rodzinie w grupie tzw. „białych kołnierzyków” czy wśród rodzin „z pozoru przykładnych”; lub trudniej wykrywalną nieraz przemoc psychiczną, ekonomiczną czy seksualną niż fizyczną. Podkreślano, że przemoc w rodzinie wykracza poza obszary marginesu społecznego.

Policji na ogół nie wzywa się do przemocy psychicznej, seksualnej, ekonomicznej. (psycholog, terapeuta)

Sprawcy trafiający do zakładów karnych to niewielka część wszystkich sprawców. Sprawcy w tzw. białych kołnierzykach jak to ktoś wcześniej ładnie określił, to często osoby z wyższym wykształceniem, z pozycją, ze znajomościami, a im osoba lepiej wykształcona to często i repertuar przemocy bardziej wyszukany, trudniejszy do udowodnienia. Przemoc nie jest zjawiskiem zarezerwowanym dla rodzin o niskich dochodach, niskim wykształceniu, z problemem alkoholowym. Może dotyczyć każdej rodziny i występuje we wszystkich grupach społecznych. (psycholog)

Jednym z wyników przeprowadzonych w ramach projektu badań okazała się być pewna rozbieżność w ocenie skali zjawiska przemocy w rodzinie na wsi i w miastach. Zdaniem badanych profesjonalistów realizujących w 2011 roku programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie, ofiary przemocy w rodzinie to częściej mieszkańcy wsi niż miast. Jednocześnie opisując profil sprawców przemocy w rodzinie, którzy uczestniczyli w programach realizowanych przez objęty badaniem podmiot, wskazywali oni, że w zdecydowanej większości osoby stosujące przemoc w rodzinie uczestniczące w realizowanych przez nich programach to mieszkańcy miast. Podmioty realizujące programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie objęte badaniem znajdowały się głównie na terenie miast. Zgodnie z opiniami ekspertów uczestniczących w badaniu większość takich podmiotów znajduje się na terenie miast powiatowych. Realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych zgodnie z art. 6 ust. 4 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. 180, poz. 1493 z późn. zm.) do zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat należy w szczególności opracowanie i realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie. W badaniu reprezentatywnym Polaków nie zaobserwowano natomiast nadreprezentacji sprawców i ofiar przemocy w rodzinie ani na wsi, ani w mieście.

Powyższe wyniki zrodziły pytania na temat skali występowania przemocy w rodzinie na terenach wiejskich w porównaniu do terenów miejskich, kwestii jej ujawniania oraz dostępności podmiotów świadczących usługi specjalistyczne dla ofiar i/lub sprawców przemocy w rodzinie. Jak podkreślali eksperci uczestniczący w dyskusji, **podobnie jak występowanie przemocy w rodzinie, tak i jej ujawnienie zależy od wielu różnych czynników.**

Jak sygnalizowała część ekspertów, ich doświadczenia są zróżnicowane: przemoc w rodzinie na jednym terenie częściej ujawniana jest na wsiach, a na innym terenie – częściej w miastach.

Ze statystyk, do których mam dostęp wynika, że przemoc w rodzinie zgłaszają częściej mieszkańcy miast niż wsi, co nie świadczy o tym, że występuje częściej. (policjant)

Jak wskazują dane zgromadzone przez Policję w moim województwie (...) nieco wyższy jest procent interwencji dotyczących przemocy w rodzinie zgłaszanych na wsi w stosunku do ilości osób zamieszkujących na wsi. (policjant)

Pojawiły się także głosy zwracające uwagę na to, że nieraz większe różnice w skali występowania przemocy w rodzinie dotyczyć mogą w tym względzie np. pokoleń, a nie samego miejsca zamieszkania.

Wśród czynników, które mogą sprzyjać występowaniu przemocy w rodzinie, a także jej nieujawnianiu wymieniane były przez ekspertów czynniki, które dotyczyć mogą zarówno wsi, jak i miast - choć nie każdą miejscowość czy region tak samo. Na podstawie opinii uczestników badania wydaje się jednak, że w części gmin rozwiązywanie niektórych kwestii może wymagać szczególnej uwagi.

Czynnikami, które zdaniem uczestniczących w badaniu specjalistów mają wpływ na ujawnianie przemocy w rodzinie, są:

- **Wiedza i świadomość** mieszkańców oraz pracowników służb zajmujących się przemocą w rodzinie
 - Wiedza na temat przemocy w rodzinie, która warunkuje funkcjonowanie **wyobrażeń społecznych i stereotypów** na temat przemocy w rodzinie i wpływa na dostrzeganie i postrzeganie problemu - kształtowanie **wrażliwości społecznej** oraz **umiejętność rozpoznawania sytuacji** przemocy w rodzinie.
 - Posiadanie **informacji na temat możliwości i sposobów reagowania** na przemoc w rodzinie, znajomość i świadomość **roli i obowiązków poszczególnych instytucji** realizujących zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie – dzięki takiej wiedzy możliwe jest zgłaszanie przypadków przemocy w rodzinie właściwym instytucjom (w przypadku mieszkańców) oraz

sprawna współpraca instytucji realizujących zadania przeciwdziałania przemocy w rodzinie (w przypadku pracowników służb i instytucji).

- **Zaufanie społeczne: stosunki sąsiedzkie, kontrola społeczna, zaufanie do instytucji**
 - **Więzi i stosunki społeczne** funkcjonujące w społeczności, solidarność sąsiedztwa z ofiarą przemocy w rodzinie oraz wsparcie otoczenia dla ofiar przemocy w rodzinie, w tym oczekiwanie od sprawcy przemocy w rodzinie i motywowanie go do zmiany zachowania. Zgłoszenie przestępstwa znęcania się nad rodziną przez ofiarę przemocy w rodzinie często zależy od reakcji i wsparcia otoczenia. Ofiara przemocy w rodzinie często przepełniona jest obawami i wstydem – i trudno jej przyznać się do występowania przemocy w rodzinie. Od współpracy środowiska i osób poszkodowanych zależy także przeprowadzenie postępowania karnego w sprawie przestępstwa znęcania się nad rodziną.
 - **Zaufanie do służb i instytucji pomocowych.** Niezbędna jest profesjonalna, kompetentna i adekwatna do sytuacji reakcja pracowników służb i instytucji.
- **Lokalna oferta i infrastruktura instytucjonalna**
 - **Dostępność i oferta usług specjalistycznych dla ofiar i sprawców przemocy w rodzinie.** Jak zwrócono w trakcie dyskusji uwagę, z miejscem zamieszkania wiążą się określone warunki życia (ekonomiczne, społeczne, kulturalne), w tym dostęp do różnych usług i instytucji - również tych kierowanych do ofiar i sprawców przemocy w rodzinie.

Dostęp do wszelkich „usług specjalistycznych” (oświata, medycyna, dobra kultury, rynek pracy itd.) determinuje miejsce zamieszkania. Tak samo będzie w przypadku dostępności świadczeń z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. (administracja publiczna)

Różnice w rozwoju społecznym pomiędzy terenami wiejskimi i miejskimi zostały pogłębione poprzez likwidowanie wszelkich ośrodków spotkań i życia kulturalnego na terenach wiejskich, zostały tylko przysłowiowe „przystanki autobusowe”. (...) Na terenach wiejskich nie ma przysłowiowych „punktów zaczepienia”, gdzie można się podłączyć pod lokalne działania i lokalnych liderów i forsować treści związane z edukacją, np. w zakresie wychowywania bez przemocy - skierowane do rodziców. (specjalista resocjalizacji, pedagog)

Większość uczestników badania dostrzegła występowanie w Polsce **różnic w dostępności usług specjalistycznych dla ofiar i sprawców przemocy w rodzinie dla mieszkańców terenów miejskich i wiejskich**, związanych z lokalizacją placówek i służb realizujących zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Ich zdaniem w miastach, w większych gminach istnieje więcej instytucji zajmujących się świadczeniem pomocy dla ofiar przemocy w rodzinie i/lub oddziaływań wobec sprawców przemocy w rodzinie. W większych miejscowościach lepiej zorganizowany bywa system przeciwdziałania przemocy w rodzinie (większość służb i placówek jest na miejscu), dostępna jest też większa liczba specjalistów, gminy takie mają nieraz większe budżety i więcej środków finansowych przeznaczają na tego rodzaju zadania, więcej podejmowanych bywa inicjatyw, więcej jest możliwości udzielenia pomocy ofiarom przemocy w rodzinie – w konsekwencji łatwiej o bezpośrednią i szybką dla nich pomoc.

Miasta są bardziej nasycone różnymi instytucjami pomocowymi, a ich mieszkańcy są bardziej anonimowi, dlatego częściej korzystają z oferty pomocowej. (policjant)

Poza bliższym dostępem do usług specjalistycznych, ujawnieniu przemocy w rodzinie w mieście sprzyjają także – związane z liczbą mieszkańców i stylem życia - większe poczucie anonimowości i bezpieczeństwa, co zmniejsza poczucie wstydu i może zmobilizować do działania mającego na celu zmianę sytuacji.

(...) pracuję w mieście powiatowym w placówce zajmującej się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie. Gdy nadarzyła się okazja skorzystania z funduszy zewnętrznych, utworzyliśmy punkty w gminach, by - jak myśleliśmy - osoby miały lepszy dostęp do nas, nie ponosiły kosztów finansowych i czasowych. Ale - jak się okazało - osoby objęte naszą pomocą wolały przyjeżdżać do miasta, by zachować anonimowość. Wprost nam to komunikowały. (psycholog)

Zdaniem uczestników badania w wielu gminach wiejskich **brakuje specjalistów (np. psychologa, prawnika, pedagoga) i punktów konsultacyjnych** albo bywają dostępni zbyt rzadko (np. przyjeżdża jeden specjalista raz w miesiącu). Dla mieszkańców wsi korzystanie z oferty w mieście wiązać się może z utrudnieniami, np. problemem z dojazdem (w związku z ograniczeniami finansowymi: brakiem pieniędzy na bilet za przejazd, brakiem środka transportu lub sporadycznymi połączeniami komunikacyjnymi między miejscowością docelową a miejscowością zamieszkania).

Wielu mieszkańców wsi nie stać po prostu na dojazd do najbliższego OPS-u, PCPR-u lub jednostki Policji. (policjant)

Chociaż pomocy można zasięgnąć telefonicznie lub przez Internet, to jednak gdy na terenie miejscowości zamieszkania osoby potrzebującej specjalistów nie ma lub są dostępni rzadko, wsparcie świadczone za pomocą tych dwóch kanałów może być niewystarczające czy adekwatne tylko w niektórych sytuacjach. Zdarzają się jednak i przypadki, że również taka forma uzyskania pomocy jest dla kogoś niedostępna.

Odnosnie dostępu do specjalistycznej pomocy, to jest oczywiście tym gorzej im dalej od głównych ośrodków miejskich i im mniejsza miejscowość. Żadne komunikatory elektroniczne czy telefony nie zastąpią w tym przypadku żywego człowieka, który wysłucha i poradzi. (kurator sądowy)

Kwestia dostępności usług oferowanych przez instytucje pomocowe w miejscu zamieszkania wydaje się szczególnie ważna w przypadku trudnej sytuacji ekonomicznej osoby potrzebującej wsparcia. Czynniki ekonomiczne, np. bezrobocie i/lub zależność finansowa od sprawcy przemocy w rodzinie, ograniczają ofierze możliwości np. wyprowadzenie się z lokalu albo dotarcia do podmiotu świadczącego pomoc. Utrudniony w ten sposób dostęp do usług oferowanych przez instytucje pomocowe może osłabiać motywacje ofiary przemocy w rodzinie do zgłoszenia problemu i do stawienia mu czoła, a także ograniczać możliwości regularnego korzystania ze wsparcia.

(...) warto pamiętać o istotnych ograniczeniach uruchomienia procedur karnych w przypadkach rodzin wiejskich. Kobiety są w rodzinach rolniczych znacznie bardziej zależne od mężczyzn, ich pracy i udziału w utrzymaniu rodziny. Czynniki ekonomiczne mogą być bardzo ważne przy podejmowaniu decyzji o zgłoszeniu przemocy, a obawa przed utratą żywiciela rodziny jest znacznie mocniejszym hamulcem na wsi niż w mieście. (organizacja pozarządowa)

(...) warto pamiętać o istotnych ograniczeniach uruchomienia procedur karnych w przypadkach rodzin wiejskich. Kobiety są w rodzinach rolniczych znacznie bardziej zależne od mężczyzn, ich pracy i udziału w utrzymaniu rodziny. Czynniki ekonomiczne mogą być bardzo ważne przy podejmowaniu decyzji o zgłoszeniu przemocy, a obawa przed utratą żywiciela rodziny jest znacznie mocniejszym hamulcem na wsi niż w mieście. (organizacja pozarządowa)

- o **Jakość działania instytucji realizujących zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie:** dla ujawniania i rozwiązywania problemu przemocy w rodzinie kluczowe znaczenie mają **wiedza, kompetencje i wrażliwość** pracowników pierwszego kontaktu, tj. policjantów, pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, organizacji pozarządowych, kuratorów sądowych, a także prokuratorów i sędziów oraz **reakcja i współdziałanie służb i instytucji.**

Na wykrywalność przemocy mają duży wpływ instytucje, np. Policja, GOPS, MOPS i ich działania lub brak działań. (psycholog)

(...) istotna jest „tkanka ludzka”, czyli osoby pierwszego kontaktu są czynnikiem mogącym wpływać na zwiększenie wykrywalności. To właśnie oni motywują klientów (klientki) do zmiany, co w efekcie wiąże się z ujawnieniem problemu. Oczywiście sprawa miasto/wieś ma znaczenie, biorąc pod uwagę kwestie dostępności czy mnogości miejsc oferujących pomoc, ale moim zdaniem kluczowe znaczenie mają ludzie, z którymi styka się ofiara, to ich wrażliwość, kompetencje, uważność sprawiają, że osoby dotknięte przemocą szybciej znajdują do nich drogę. (psycholog)

4.2 PRZYCZYNY WYSTĘPOWANIA PRZEMOCY W RODZINIE

Uczestnicy badania zajmujący się zawodowo zjawiskiem przemocy w rodzinie zgodnie twierdzili, że niemożliwe jest opracowanie pełnego i wyczerpującego kompendium wiedzy na temat przyczyn występowania przemocy w rodzinie. Przede wszystkim wynika to z faktu, że zjawisko przemocy w rodzinie jest zawsze wynikiem wielu różnych, nakładających się czynników, które w efekcie doprowadzają do zachowań przemocowych w stosunku do najbliższych – np. finansowych, zawodowych, zdrowotnych.

Nigdy nie występuje tylko jeden czynnik, zawsze jest ich kilka. Nałożenie się kilku czynników, rozciągniętych w czasie staje się "zapalnikiem" do stosowania przemocy. Osobiste frustracje z różnych przyczyn najczęściej odreagowujemy na najbliższych. (policjant)

Dodatkowe trudności w definiowaniu przyczyn przemocy w rodzinie często powodowane są niemożliwością dokonania rozróżnienia na zachowania będące przyczyną oraz na zachowania będące skutkiem – zwłaszcza, że najczęściej są one tylko pewnym wycinkiem większego wachlarza przeżywanych trudności.

Najczęściej tak naprawdę nigdy nie wiemy, co było przyczyną a co skutkiem danego zachowania jednostki, ponieważ np. w swoim życiu doświadczała ona (i nadal doświadcza) całego ciągu patologicznych sytuacji w swoim życiu. (pracownik socjalny)

Wskazanie listy przyczyn występowania przemocy w rodzinie dodatkowo komplikuje fakt, że przemoc w rodzinie sama w sobie może mieć zarówno charakter skutku, jak i przyczyny. Profesjonaliści zajmujący się zawodowo zjawiskiem przemocy w rodzinie często obserwują zjawisko powielania wzorców przemocowych przez osoby, które same doświadczały przemocy w rodzinie – zarówno w roli świadka, jak i ofiary.

Przemoc domowa może być zarówno skutkiem, jak i przyczyną dysfunkcji w rodzinie. (...) akty przemocy powtarzają się, cierpią z ich powodu całe rodziny, a ich członkowie powielają zachowania, jakich padli ofiarą lub byli świadkami w domu. W ten sposób przemoc domowa wciąż się odnawia. (kurator)

Jedna z osób uczestniczących w badaniu stwierdziła, że złożoność i wielopoziomowość przyczyn występowania przemocy najlepiej wyjaśniana jest przez ekologiczny model źródeł przemocy autorstwa Urie

Bronfenbrennera¹. Model ten obejmuje większość czynników wymienianych przez uczestniczących w badaniu ekspertów. Model Urie Bronfenbrennera posługuje się terminem wzorca przemocowego, uwzględniającego komponent społeczny, kulturowy i rodzinny. Stosowanie przemocy traktowane jest w tym modelu jako sposób wywierania wpływu i rozwiązywania konfliktów interpersonalnych.

Według mnie, zamiast na przyczynach przemocy, należałoby skupić się na jej źródłach. W tym momencie warto zwrócić swoją uwagę na model ekologiczny Urie Bronfenbrennera. (psycholog)

Znaczącą rolę w przyczynianiu się do występowania zjawiska przemocy w rodzinie odgrywają stereotypy dotyczące ról, praw i obowiązków poszczególnych członków rodziny – zarówno te funkcjonujące na poziomie społeczeństwa (np. w mediach), jak i na poziomie samej rodziny. Przekazywanie ich z pokolenia na pokolenie przyczynia się do utrwalania negatywnych wzorców, które często bywają bezpośrednią przyczyną pojawiania się przemocy w rodzinie.

Powielanie stereotypów i nieżyciowe wzorce rodzinne wkładane do głowy podczas procesu wychowania (albo jego braku?) - i nie chodzi o doznawanie przemocy w dzieciństwie, lecz o wykreowanie światopoglądu dziecka - można by określić jako zaniedbania wychowawcze. (administracja publiczna)

Występowanie przemocy w rodzinie często związane jest z problemem różnego rodzaju uzależnień. Uczestnicy badania poza alkoholizmem zwracali również uwagę na uzależnienia od narkotyków, leków, hazardu, seksu czy Internetu. Są sygnałem o występowaniu trudności, np. nagromadzeniu frustracji, nieumiejętności rozwiązywania problemów i poradzenia sobie w trudnych sytuacjach życiowych itp.

Wbrew obiegowym opiniom, sam alkohol nie jest ani koniecznym, ani wystarczającym warunkiem wystąpienia przemocy w rodzinie. Profesjonaliści uważają, że obecność w rodzinie problemu alkoholowego wpływa na ograniczenie samokontroli zachowania, i jako taki może wyzwolić agresję, nad którą sprawca przemocy w rodzinie nie będzie umiał zapanować.

Nadużywanie alkoholu nie jest ani koniecznym, ani wystarczającym warunkiem gwałtownego zachowania. Alkohol zaostrza istniejące już u sprawcy problemy emocjonalne i zaburzenia w zakresie kontroli. (pracownik socjalny)

¹ Bronfenbrenner, Urie: *La ecologia del desarrollo humano*, Paidós, Barcelona 1987.

Rozpatrując przyczyny występowania przemocy w rodzinie, nie można pominąć kwestii świadomości odczuwanych emocji oraz umiejętności komunikacji interpersonalnej. Uczestnicy badania zwracali uwagę, że często to właśnie brak umiejętności wglądu w odczuwane przez siebie emocje oraz brak umiejętności ich nazwania oraz poinformowania o nich, skutkuje zastosowaniem przemocy wobec najbliższych: nieumiejętnością radzenia sobie z napięciem, złością i kontrolowaniem agresji.

Bardzo ważną rolę odgrywa świadomość swojego stanu emocjonalnego. Bardzo często nieumiejętność nazwania tego, co nami „targa”, czyli tych emocji prowadzi do sięgnięcia po argument siły. (psycholog)

Zdaniem ekspertów, niebagatelny wpływ na narastające problemy z komunikacją interpersonalną, ma powszechne posługiwanie się elektronicznymi formami komunikacji (SMS, chat, komunikatory i fora internetowe i inne). Wszystkie one zastępują coraz częściej bezpośredni kontakt z drugą osobą, dając jednocześnie możliwość pełnej kontroli nad samym przebiegiem interakcji – np. czasem jej trwania. Elektroniczne formy komunikacji ze względu na swoją charakterystykę powodują, że dzielenie się z innymi przeżywanymi emocjami jest w ich przypadku upraszczane do poziomu znaku graficznego. Wszystko to powoduje narastanie problemów podczas realnych kontaktów, co często sprzyja zachowaniom przemocowym.

Cyberświat jest współcześnie przestrzenią funkcjonowania sporej części ludzi. Dzisiaj komunikacja odbywa się w dużej mierze w świecie wirtualnym, gdzie za pomocą ogólnodostępnych komunikatorów piszemy o swoich emocjach, problemach, a mimikę zamykamy w emotikonach. Kiedy człowiek staje przed rzeczywistą postacią, nie da się kliknąć „wyloguj”. (psycholog)

W opinii uczestniczących w dyskusji ekspertów, jedną z przyczyn stosowaniu przemocy w rodzinie jest postępujące rozluźnienie norm społecznych, którego źródło upatrują w rozwoju cywilizacyjnym oraz osłabieniu autorytetu Kościoła Katolickiego w Polsce i braku alternatywy.

Rozwój cywilizacyjny będzie zdecydowanie sprzyjał rozluźnieniu norm społecznych. Zmniejszająca się rola kościoła powoduje, iż dotychczasowe „zagrożenie piekłem” nie odgrywa już takiej roli. Czyli wartości tracą na jakości :-((interwent kryzysowy)

4.3 ODDZIAŁYWANIA INTERWENCYJNE I PRAWNE WOBEC OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC W RODZINIE

W opinii uczestników dyskusji reakcja na stosowanie przemocy w rodzinie powinna być **dwutorowa** i adekwatna do problemu, zatwardziałości i świadomości jej sprawcy. Za popełnienie przestępstwa powinna być nałożona na sprawcę przemocy w rodzinie odpowiednia kara. Oddziaływania interwencyjne i prawne wobec sprawcy przemocy w rodzinie powinny być uruchomione stosunkowo szybko i sprawnie zarówno ze względu na zapewnienie bezpieczeństwa osób poszkodowanych, jak i ze względu na skuteczność oddziaływania wobec sprawcy. Reakcja na przemoc w rodzinie powinna być szybka i zdecydowana: musi uświadamiać sprawcy przemocy w rodzinie naganność jego postępowania, nieuchronność kary i pokazywać pożądany kierunek zmiany jego zachowania.

Kara dla sprawcy powinna być orzeczona możliwie szybko, by sprawca nie zapomniał, za co został ukarany. (kurator)

Oczywiście, jak w każdym innym przypadku złamania prawa, musi być sankcja. Jest tylko kwestią, aby ta sankcja była adekwatna do czynu, była szybka i nieuchronna, działała prewencyjnie i odstraszająco, i by niosła możliwości zmiany postawy dla sprawcy. (kurator)

(...) To powinien być system oddziaływań z ofertą pomocową, a gdy osoba nie zmienia swojego zachowania powinna być karana. (psycholog)

Jak zgodnie twierdzili uczestniczący w dyskusji eksperci, w celu umożliwienia sprawcy przemocy w rodzinie poprawy zachowania, jednocześnie obok oddziaływań karnych wobec sprawcy przemocy w rodzinie niezbędne jest zastosowanie oddziaływań specjalistycznych i programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych – przy czym im wcześniej zostaną uruchomione, tym efekty poprawy nastąpią szybciej.

W opinii uczestniczących w badaniu ekspertów szybka i zdecydowana reakcja na przemoc w rodzinie jest niezbędna. Powinna być połączona z przedstawieniem sprawcy przemocy w rodzinie konsekwencji i alternatywy. Nieuchronność kary powinna przyczyniać się do zmiany zachowań sprawcy przemocy w rodzinie. Zagrożenie nałożenia kary lub zagrożenie jej wykonania są odpowiednim środkiem oddziaływania na sprawców przemocy w rodzinie – poprzez możliwość uruchomienia sankcji w sytuacji braku poprawy. Kara dla sprawcy przemocy w rodzinie powinna umożliwiać mu zmianę postępowania (przeciwdziałać recydywie).

Zdaniem większości uczestników badania już od pierwszej interwencji pracowników pierwszego kontaktu (instytucji zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy w rodzinie) i od właściwie postawionej diagnozy, umiejętnej rozmowy itp., zależy dalsze postępowanie zarówno ze sprawcą, jak i z ofiarą przemocy w rodzinie. Zdaniem uczestników badania oddziaływania powinny być prowadzone stosownie do indywidualnych przypadków, zgodnie z wiedzą i doświadczeniem w tej materii. Powinny być one prowadzone w sposób zintensyfikowany (sprawnie, bez zbędnej zwłoki), kompleksowo, a także być monitorowane. W trakcie oddziaływań interwencyjnych i prawnych wobec sprawców przemocy w rodzinie należy także dbać o bezpieczeństwo i pomoc dla ofiar przemocy w rodzinie.

Popelnienie przestępstwa, a takim jest niewątpliwie stosowanie przemocy w rodzinie, wymaga ukarania. Brak jasnych i skutecznych kar w tym zakresie sprawia, że aktualnie pozostają wątpliwości, czy rzeczywiście w tym przypadku mamy do czynienia z przestępstwem, czy też nie. No i mamy błędne koło. Moim zdaniem ukaranie (niezwłoczne) powinno iść w parze z oddziaływaniami resocjalizującymi (jeśli na podstawie diagnozy ustalimy, że jest to możliwe i przyniesie efekty) oraz oddziaływaniami korekcyjno - edukacyjnymi. Brak któregośkolwiek z w/w elementów osłabia wpływ pozostałych. Nie wyobrażam sobie też skuteczności w/w oddziaływań przy braku izolacji sprawcy od ofiar, czy to poprzez osadzenie w zakładzie karnym, czy też poprzez użycie innych aktualnie dostępnych narzędzi (zakaz zbliżania się, możliwość czasowego usunięcia z mieszkania). Jednocześnie kompleksową pomocą psychologiczną powinna zostać objęta cała rodzina sprawcy. (administracja publiczna)

Według danych statystycznych podawanych na stronach internetowych Ministerstwa Sprawiedliwości² w sądach rejonowych z artykułu 207 par. 1 Kodeksu Karnego³ dotyczącego znęcania się nad rodziną, w 2010 roku **skazano 13 569 osób**. Wobec 93% skazanych sprawców przemocy w rodzinie orzeczona została kara pozbawienia wolności - dla 12% bezwzględna, dla 82% - z warunkowym zawieszeniem jej wykonywania. 7 424 sprawców przemocy w rodzinie skazanych na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonywania (67% skazanych na ten rodzaj kary) objętych zostało dozorem kuratora sądowego.

W przypadku orzeczenia kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania lub orzeczenia przedterminowego warunkowego zwolnienia z odbywania kary pozbawienia wolności mogą być zastosowane wobec sprawcy przemocy w rodzinie tzw. **środki probacyjne** związane z okresem próby. Środki te mają na celu umożliwienie sprawcy przemocy w rodzinie zmianę postawy i zachowań oraz zmniejszenie ryzyka powrotu do przestępstwa poprzez oddziaływania o charakterze resocjalizacyjnym.

² Wyciąg z informacji o realizacji przez wymiar sprawiedliwości Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w 2010 roku - dane statystyczne: http://ms.gov.pl/Data/Files/_public/ppwr/krajowy_program/wyciag-z-informacji-o-realizacji-przez-wymiar-sprawiedliwosci--kppwr---dane-statystyczne.pdf

³ Zob. wyżej. Nie przytoczono obu kwalifikowanych typów tego przestępstwa z art. 207 § 2 i § 3 kk, z uwagi na fakt, że liczba skazań w tym zakresie jest symboliczna (w sumie niewiele ponad 100 skazań łącznie).

Zgodnie z deklaracjami osoby uczestniczące w ogólnopolskim badaniu sprawców przemocy w rodzinie najczęściej miały nałożone sądownie w związku z artykułem 207 Kodeksu Karnego takie środki probacyjne, jak nakaz powstrzymywania się od nadużywania alkoholu lub innych środków odurzających, uczestnictwo w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych i poddanie się leczeniu odwykowemu, rehabilitacyjnemu bądź terapeutycznemu. W przypadku badanych osadzonych sprawców przemocy w rodzinie natomiast były to najczęściej: nakaz powstrzymywania się od nadużywania alkoholu lub innych środków odurzających i poddanie się leczeniu odwykowemu, rehabilitacyjnemu bądź terapeutycznemu (żaden z respondentów nie wskazał nakazu uczestnictwa w programie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych).

Według danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości⁴ dotyczących orzekanych środków probacyjnych wobec sprawców przemocy w rodzinie za rok 2010, najczęściej orzekanymi przez sędziów w Polsce środkami probacyjnymi wobec sprawców przemocy w rodzinie są: powstrzymanie się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających oraz poddanie się leczeniu w szczególności odwykowemu lub rehabilitacyjnemu albo oddziaływaniom terapeutycznym, a także nakaz powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób. Liczba orzeczeń sądowych zawierających nałożenie na sprawcę przemocy w rodzinie obowiązku odbycia programu oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych jest natomiast stosunkowo niska.

Tabela 2 Środki probacyjne orzekane wobec sprawców przemocy w rodzinie w 2010 roku	N=
Powstrzymanie się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających	9449
Poddanie się leczeniu w szczególności odwykowemu lub rehabilitacyjnemu albo oddziaływaniom terapeutycznym	1914
Powstrzymanie się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób	554
Opuszczenie lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym	279
Uczestnictwo w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych	253
Powstrzymanie się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach	170
Poddanie się oddziaływaniom terapeutycznym	122
Powstrzymanie się od zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób	99

Źródło: Dane Ministerstwa Sprawiedliwości (por. przypis 4)

⁴ http://ms.gov.pl/Data/Files/_public/ppwr/krajowy_program/dane-o-orzekanych-srodkach-probacyjnych.doc

Najskuteczniejszymi środkami probacyjnymi są według uczestników badania IDEABLOG te, które **zapewniają bezpieczeństwo ofierze** przemocy w rodzinie, najszybciej poprawiają jej sytuację i są **łatwe do wyegzekwowania** od sprawcy przemocy w rodzinie przez właściwe służby (Policję, kuratora sądowego, sąd) – np. zakaz kontaktu, nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego z osobą poszkodowaną, udział w leczeniu odwykowym czy w programie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych. Jak zwrócono uwagę w trakcie dyskusji, niektóre środki probacyjne stanowią swoisty **grunt do zastosowania innych**, np. w przypadku uzależnienia od alkoholu odbycie leczenia odwykowego przed udziałem w programie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych. Niektóre środki probacyjne mogłyby być stosowane **łącznie**.

Ponadto powinny być łączone one [programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych] również z innymi środkami, jak np. leczenie odwykowe czy oddziaływania terapeutyczne. (pracownik administracyjny pomocy społecznej)

Działania powinny być prowadzone kompleksowo. Opuszczenie lokalu plus zajęcia korekcyjno-edukacyjne to taki pakiet minimum, jaki powinien być stosowany. (administracja publiczna)

Wśród najmniej skutecznych środków probacyjnych wymieniane były: nakaz powstrzymywania się od nadużywania alkoholu i/lub innych środków odurzających czy nakaz powstrzymywania się od przebywania w określonym środowisku – ze względu na ich niejasność i trudności w egzekwowaniu ich wykonywania. Jednocześnie zwrócono uwagę, że udział w terapii uzależnienia najczęściej nie zapewnia odstąpienia od stosowania przemocy w rodzinie, gdyż uzależnienie jest zwykle jednym z symptomów i konsekwencji nieradzenia sobie w relacjach z innymi ludźmi i w życiu.

Np. konieczność „powstrzymywania się od przebywania w środowiskach patologicznych czy przestępczych” często jest trudne do wyegzekwowania, bo sprawca mieszka w takim środowisku (rodzina, sąsiedzi, dalsze otoczenie). Często przy obowiązku „powstrzymywania się od nadużywania alkoholu” sprawcy tłumaczą, iż powstrzymują się i piją rzadziej, i mniej – a są to osoby uzależnione. (kurator, psycholog)

Większość uczestników dyskusji twierdziła, że **programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie** są jednym z najbardziej skutecznych sposobów przeciwdziałania przemocy w rodzinie i mogą prowadzić do rzeczywistej zmiany postaw sprawców przemocy w rodzinie.

Najskuteczniejszym [środkiem probacyjnym] jest oczywiście oddziaływanie korekcyjno-edukacyjne i leczenie odwykowe. Prawo wykorzystuje tutaj wiedzę i doświadczenie specjalistów. (kurator)

Uczestnictwo w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych i poddanie się leczeniu odwykowemu, jako środki probacyjne, są bardziej skuteczne między innymi dlatego, że są jasno sprecyzowane i mogą być egzekwowane. (kurator)

Sprawca przemocy otrzymuje najczęściej karę pozbawienia wolności z warunkowym jej zawieszeniem. Realizując warunki – nie podlega karze. Warto dodać, że program korekcyjno-edukacyjny jest dobrodziejstwem dla sprawcy i jego rodziny, bo daje dużą możliwość zrekonstruowania rodziny, o co przecież często chodzi małżonkom/partnerkom krzywdzicieli. (pedagog)

Programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie to zajęcia edukacyjne, mające ukazać uczestnikom alternatywne sposoby myślenia i zachowania oraz umożliwić im korektę zachowania poprzez nabycie umiejętności i technik radzenia sobie z emocjami i agresją, konstruktywnego rozwiązywania konfliktów i komunikacji. Uczestniczący w badaniu eksperci podkreślali, że stosowanie przemocy w rodzinie jest problemem złożonym i wynika z wielu różnych przyczyn. Zwracali uwagę, że trudno o realną poprawę zachowania sprawcy bez pomocy specjalistycznej.

Osoby stosujące przemoc nie potrafią zastąpić przemocy innymi strategiami zachowania. Trzeba ich tego uczyć. Uczyć ich nowych zachowań i dawać im możliwość wyboru innych zachowań. (kurator)

(...) tam, gdzie dochodzi do przemocy istnieje głębszy problem natury psychologicznej, z jakim boryka się najczęściej sprawca. Programy obejmują też udział w części zajęć osób pokrzywdzonych przemocą, co jest istotne dla zmiany zachowań agresywnych u sprawców. Samo ukaranie sprawcy przemocy nie rozwiązuje jego problemów, a jedynie może pogłębić frustrację i agresję. Samo ukaranie sprawcy nie zahamuje dalszego stosowania przez niego przemocy. (kurator)

Uczestnicy dyskusji byli zdania, że sprawcy przemocy w rodzinie zbyt rzadko zobowiązani są przez sąd do udziału w programie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych, a najlepiej byłoby, gdyby każdy sprawca przemocy w rodzinie w takim programie wziął udział.

Środki probacyjne najrzadziej stosowane są „stety” najskuteczniejszym oddziaływaniem wobec sprawcy. Szkoda, że my, pomagający, o tym wiemy, a prokuratura i sąd sięgają po nie niezwykle rzadko. (pedagog)

Na pewno należy dążyć do prób objęcia każdego sprawcy programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych. Zawsze istnieje szansa na pozytywny efekt. Stanowi to pomoc dla sprawcy, ale również dla ofiar. (psycholog, terapeuta)

Eksperti wskazywali na istniejące obecnie trudności w zebraniu i utworzeniu grup uczestników programu oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych. Jedną z przyczyn są małe liczby sprawców przemocy w rodzinie chętnych do dobrowolnego udziału takim programie (między innymi niskie są ich motywacje do udziału, niski stan wiedzy o możliwym udziale w programie, rzadko szukają rozwiązania problemu). W opinii ekspertów jedynie objęcie przez sędziów w orzeczeniach obowiązkiem udziału w programie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych stanowi najskuteczniejszą motywację do udziału w tego rodzaju programie. W ten sposób pod rygorem sankcji prawnej zazwyczaj także biorą w nim udział do końca. Niskie motywacje sprawców przemocy w rodzinie do udziału w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych mogą wynikać z różnych przyczyn, np. braku świadomości istnienia problemu, poczucia bezkarności, trudności w przyznaniu się do winy i słabości, poczucia wstydu, braku zaufania do służb i instytucji, braku informacji na temat możliwości zmiany zachowania i udziału w tego typu programie czy negatywnych przekonań na temat tego rodzaju oddziaływań itd. Nad motywacją wewnętrzną do zmiany postawy i zachowania pracuje się w trakcie realizacji programu.

W trakcie dyskusji podkreślano potrzebę stworzeniu sprawnego systemu motywowania i rekrutowania sprawców przemocy w rodzinie do udziału w programie. Skuteczne motywowanie sprawców przemocy w rodzinie do zmiany postępowania wymaga zaangażowania wszystkich możliwych instytucji realizujących zadania mające na celu przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, a nie jedynie podmiotów prowadzących programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych. W ten sposób możliwe będzie pełniejsze wykorzystanie przygotowanego zaplecza do realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych i upowszechnienie stosowania tego rodzaju oddziaływań wobec sprawców przemocy w rodzinie.

Powinna zostać ulepszona współpraca z sądami, ponieważ „spychanie” oddziaływań przeciw przemocy głównie na jednostki o oddziaływaniu lokalnym, wyposażonych jedynie w „możliwości zachęcania” do zmiany jest bezsensowne i niebezpieczne zarówno dla osób „zachęcających”, jak i najbliższych osób „zachęcanych”. (pracownik socjalny)

Odnoszę wrażenie, że od lat czynione są starania „na dole”, a „górze” śpi w zasłonie swojej niezawisłości. Tyle państwowych środków zostało zainwestowane, wyszkolono ludzi do pracy, stworzono bazę do prowadzenia oddziaływań, włożono mnóstwo pracy w reklamę tych oddziaływań, w motywowanie osób stosujących przemoc do dobrowolnego uczestnictwa w programach i co... Ci „na dole” nadal się zmagają, tłumaczą organom kontrolnym, dlaczego tak niewiele osób jest w programach korekcyjno-edukacyjnych, a „górze”? Nic. Nie ma pomocy, ze strony sądów, nie ma poszanowania środków państwowych, nie ma współpracy międzyresortowej. Prokuratura sobie, sądy sobie, Policja sobie (choć do nich pretensji mam najmniej). (pedagog)

Wśród powodów niskiej liczby orzeczeń sądowych kierujących sprawców przemocy w rodzinie do udziału w programie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wymieniano:

- Brak świadomości o możliwości stosowania takiego środka probacyjnego przez sąd i niedocenianie jego skuteczności, brak znajomości lub trudności we wdrożeniu nowelizacji przepisów prawnych, rutyna rozwiązywania spraw, negatywne przeświadczenia na temat oddziaływań terapeutycznych i resocjalizacyjnych

Na niewiele zdała się kampania zainicjowana, chyba w 2009 roku, przez Ministerstwo Sprawiedliwości celem upowszechnienia stosowania programów. W wielu sądach zrobiono wiele, by stworzyć odpowiednie bazy danych i podać je sędziom. Nie wpłynęła na zmianę w orzecznictwie też nowelizacja przepisów polegająca na ustawowym odstępieniu od wymogu uzyskania zgody skazanego na nałożenie mu obowiązku uczestnictwa w programie. Efekty tych wszystkich działań widać w tabelach... No, może poza kilkoma sądami okręgowymi. Wydaje się, że jest to kwestia braku wiedzy i odpowiedniego doświadczenia życiowego orzekających w sądach rejonowych. (kurator sądowy)

- Brak wiedzy na temat działania programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie i innych środków probacyjnych, a także brak wiedzy na temat problematyki przemocy w rodzinie

Prawodawca ustanowił narzędzia. Teraz stosujący prawo muszą się z nim oswoić i zacząć ich prawidłowo używać. (administracja publiczna)

- Brak lub utrudniony dostęp do aktualnych informacji na temat miejsc i terminów realizacji programów; trudności w nawiązywaniu efektywnej współpracy i wymiany informacji między instytucjami (sądami, prokuraturami, kuratorami, policjantami) a samorządami powiatowymi, które realizują programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych czy bezpośrednio podmiotami realizującymi programy; mimo starań instytucje realizujące programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie miewają trudności w nawiązaniu współpracy z sędziami

Podjęliśmy już tyle prób: były spotkania z prezesami sądów, sędziami, kuratorami, bezpłatne szkolenia dla kuratorów, włączenie ich do pracy interdyscyplinarnej, ulotki, plakaty, zaproszenia na konferencje poświęcone przemocy i pracy ze sprawcami, w tym prezentowany był sposób realizacji programu korekcyjno-edukacyjnego, były rozmowy z prokuratorami, Policją, na szczeblu komendantów, szefów dzielnicowych i szkolenia dla samych dzielnicowych, patroli interwencyjnych, szkolenia interdyscyplinarne dotyczące pracy ze sprawcą... i wiele innych prób i co? Sąd skierował w ciągu roku 1 osobę do programu, a 35 zmotywowaliśmy sami do udziału w zajęciach. Edukujemy osoby doznające przemocy, namawiamy, aby będąc oskarżycielem posiłkowym wnioskowały w trakcie sprawy w sądzie o zasądzenie udziału w programie korekcyjno-edukacyjnym i nic... Zmęczeni jesteśmy już ciągłym staraniem się. Jak nam inni nie pomogą, będzie nadal kiepsko. (pedagog)

Na podstawie wypowiedzi uczestniczących w badaniu ekspertów, istnieje szereg sytuacji, w których różne instytucje lub osoby mogą skierować sprawcę przemocy w rodzinie do wzięcia udziału w programie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych:

- Informacje o programie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych sprawca przemocy w rodzinie powinien móc uzyskać samodzielnie bądź otrzymać je od najbliższego otoczenia (członków rodziny, sąsiadów, znajomych) i/lub w trakcie interwencji przy pierwszym kontakcie z instytucjami przeciwdziałającymi przemocy w rodzinie (np. Policją czy ośrodkiem pomocy społecznej) czy w trakcie spotkań zespołu interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie
- Następnie w toku postępowania karnego sędziowie dysponują możliwością sięgnięcia po środek probacyjny w postaci nałożenia na skazanego sprawcę przemocy w rodzinie obowiązku udziału w takim programie
- Wcześniej w toku postępowania przygotowawczego funkcjonariusze Policji piszący dla prokuratorów projekty aktów oskarżenia oraz wnioski odnośnie kar oraz środków karnych

i probacyjnych mogą zawrzeć wniosek o nałożenie wobec oskarżonego obowiązkowego uczestnictwa w programie

- W toku postępowania sądowego prokuratorzy weryfikują, akceptują i podpisują projekty aktów oskarżenia przygotowane policjantów oraz w trakcie rozprawy wnioskuje do sądu o wymierzenie sprawcy przemocy w rodzinie odpowiednich kar i środków
- Osoby pokrzywdzone, będąc oskarżycielem posiłkowym, także mogą złożyć wniosek do sądu odnośnie wymiaru kary oraz środków karnych i probacyjnych, które miałyby być nałożone na skazywanego sprawcę przemocy w rodzinie
- W postępowaniu wykonawczym kuratorzy sądowi – w przypadku nałożenia na skazanego dozoru kuratorskiego – mają możliwość złożenia wniosku do sądu o nałożenie na sprawcę przemocy w rodzinie obowiązku udziału w programie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych
- Skazany na karę pozbawienia wolności sprawca przemocy w rodzinie może wziąć udział w programie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych na terenie jednostki penitencjarnej lub w razie warunkowego przedterminowego zwolnienia zostać objęty obowiązkiem udziału w programie przez sąd lub w przypadku nałożonego dozoru kuratora, kurator może wystąpić do sądu o nałożenie takiego obowiązku

Po części to wina sądów, ale nie tylko. (...) Policjant powinien sugerować prokuratorowi wniesienie o nałożenie obowiązku, a prokurator powinien tego żądać przed sądem wskazując konkretny program, termin i miejsce. Ale nie tylko oni. Do procesu może przystąpić i często to czyni ofiara przestępstwa, ma pełne prawa i też może żądać od sądu nałożenia określonych obowiązków. Tutaj jest rola różnych organizacji pomocowych, które uświadamiałyby pokrzywdzonej osobie taką możliwość, a nawet przygotowywały odpowiedni wniosek. (kurator sądowy)

(...) z moich doświadczeń wynika, że należy bezwzględnie oddziaływać na sprawcę zawsze i oddziaływania te prowadzić wielowymiarowo. Po pierwsze mamy możliwość oddziaływań interwencyjnych tzn. takich w których odpowiednie służby wchodzi w środowisko i żądają od osoby stosującej przemoc (celowo nie używam sformułowania sprawca) zmiany zachowania, wskazując mu na konsekwencje prawne, społeczne które zostaną wszczęte, o ile nie zmieni on swojego zachowania. Takie działania może prowadzić i powinna policja, pracownicy socjalni, kuratorzy, przeszkoleni interwencji z instytucji przeciwdziałających przemocy w rodzinie. Żądania zaprzestania przemocy powinny być prowadzone zarówno w środowisku oraz na tzw. grupach roboczych zespołów interdyscyplinarnych. Służby te mogą wskazać na działające grupy korekcyjno - edukacyjne jako miejsce, gdzie można się nauczyć jak zastąpić zachowania przemocowe w konstruktywne zachowania akceptowalne społecznie. (psycholog)

Każda z wymienionych wyżej grup osób bądź instytucji dysponuje jednak zróżnicowanymi w stopniu możliwościami oddziaływania na sprawcę przemocy w rodzinie w zakresie motywowania go do udziału w programie. Stąd tak ważne, jak podkreślali biorący udział w badaniu eksperci, współdziałanie w zakresie motywowania i rekrutowania uczestników programów jak największej liczby podmiotów i osób – tak, aby sprawca przemocy w rodzinie w takim programie finalnie wziął udział.

Jeżeli chodzi o możliwości kuratorów, to uważam, że mają je najmniejsze spośród uczestników postępowania. Dlatego, że przystępują do sprawy po wydaniu wyroku. Wniesienie o nałożenie obowiązku zaraz po uprawomocnieniu wyroku, jeśli nie ujawniają się żadne nowe okoliczności, jest postrzegane jako próba quasi wzruszenia wyroku i nie jest uwzględniane. Jeśli skazany stosuje ponownie przemoc, a często tak jest, to sąd mu karę zarządza. Zaś wniesienie o nałożenie obowiązku po dłuższym czasie od wydania wyroku, w szczególności jeśli sprawca zachowuje się poprawnie, jest niezrozumiałe. (kurator sądowy)

4.4 REALIZACJA PROGRAMÓW ODDZIAŁYWAŃ KOREKCYJNO-EDUKACYJNYCH DLA SPRAWCÓW PRZEMOCY W RODZINIE

Programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie stanowią jeden z elementów realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, określony przepisami ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. 180, poz. 1493 z późn. zm.).

W Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie określone zostały wytyczne do tworzenia programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie. Zawarto w nich informacje na temat podstawowych założeń oraz elementów programów. Zdaniem większości objętych badaniem IDEABLOG specjalistów realizujących programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych, wytyczne mogłyby określać także standardy realizacji programów: minimum programowe, minimalny wymiaru zajęć indywidualnych i grupowych, minimalny zakres i obszar diagnozy, jaką powinna zostać objęta każda z osób kwalifikowanych do udziału w programie oraz rekomendowane metody monitorowania efektów realizacji programów i wskaźniki oceny ich efektywności. Jednocześnie jednak utrzymana powinna zostać dowolność w doborze metod, form i treści umożliwiającą dostosowanie programu do aktualnych, lokalnych potrzeb, w tym szczególnie charakterystyki uczestników (ich potrzeb i możliwości, np. poziomu wykształcenia i możliwości intelektualnych, rodzaju stosowanej przemocy w rodzinie etc.).

System realizacji programów powinien być oparty o jednolite standardy dotyczące ogólnych założeń w tym bloków tematycznych obowiązkowych. Realizator powinien mieć jednak swobodę w doborze konkretnych treści i metod prowadzenia zajęć. (specjalista resocjalizacji)

Poszerzenie wytycznych o jednolite minima definiujące zakres programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych przyczyniłoby się zdaniem uczestników dyskusji do podniesienia jakości prowadzonych działań i wyrównania standardów ich realizacji na terenie kraju. Jednocześnie dawałoby możliwość łatwiejszej kontynuacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych przez specjalistów z różnych regionów.

Istnienie jednolitych standardów, koniecznych, aby program zaistniał jako program korekcyjno-edukacyjny jest niezbędne dla jakości działań. Dowolność w tworzeniu programów daje furtkę dla twórczych rozwiązań i pomysłów, ale również powstawaniu „gniotów” niewiele wnoszących - znalezienie złotego środka to oparcie na standardach. (organizacja pozarządowa)

Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie zakłada, że programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie powinny mieć rolę pomocniczą wobec interwencji karno-administracyjnych podejmowanych w stosunku do sprawców przemocy. Jak wspomniano wyżej, uczestnicy badania uważali, że oddziaływania wobec sprawców przemocy w rodzinie powinny być dwutorowe – z jednej strony za popełnione przestępstwo powinna nastąpić adekwatna kara, z drugiej strony potrzebne jest umożliwienie sprawcy przemocy w rodzinie zmiany postępowania, a bez oddziaływań specjalistycznych o poprawę może być trudno. Zdecydowana większość uczestników dyskusji twierdziła, że możliwość nałożenia na skazanego sprawcę przemocy w rodzinie obowiązku udziału w programie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych jest w praktyce wykorzystywana przez sędziów oraz prokuratorów zdecydowanie zbyt rzadko.

Uważam, że system kierowania na programy korekcyjno-edukacyjne nie jest właściwy. Nie powinien się odbywać na zasadzie dobrowolności. Ujawniony sprawca przemocy winien w nim uczestniczyć z urzędu i obowiązkowo, niezależnie od toczącego się postępowania karnego. (policjant)

Zbyt rzadkie przypadki przymusowego kierowania sprawców przemocy do udziału w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych powodują, że rola tych programów w całym systemie przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest w efekcie zmarginalizowana, a tym samym nie jest wykorzystywany ich potencjał.

Na te możliwości jakie są (przygotowana kadra, warunki do pracy, jakieś środki na oddziaływania korekcyjno-edukacyjne z MPiPS), to na pewno potencjał jest marnowany i nie wykorzystany w pełni przez inne służby. Wiem, że realizatorzy programów marzą o pełnych grupach, chcą pracować... Są w stałej gotowości, ale często nie mają z kim... (pedagog)

Dopóki nie usankcjonuje się udziału w programie korekcyjno-edukacyjnym, dopóty nasze chęci oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych pozostaną chęciami i będą pozorowanymi ruchami zdesperowanych pomagaczy, którzy będą chcieli za wszelką cenę wykazać, że rzetelnie pracują i robią wszystko, aby mieć z kim pracować, niewiele się zmieni. Będziemy budować fikcję, a nie oddziaływania korekcyjno-edukacyjne. (pedagog)

W objętych badaniem podmiotach realizujących w 2011 roku programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie, programy te uruchamiane były najczęściej jedno- lub dwukrotnie (70%). W ponad połowie badanych ośrodków (57%) liczba uczestników nie przekroczyła w 2011 roku 20 osób. Stosunkowo niewielkie liczby uruchamianych edycji oraz uczestników spowodowane są zdaniem uczestników dyskusji między innymi tym, że udział w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych jest najczęściej dobrowolny. Jak wynika z doświadczeń profesjonalistów, niewielka liczba chętnych uczestników

powoduje redukcję liczby uruchamianych edycji, co przekłada się na jeszcze mniejszą liczbę osób kierowanych lub dobrowolnie zgłaszających chęć udziału w kolejnych edycjach programów.

To jest błędne koło - nie ma osób zainteresowanych uczestnictwem, więc ogranicza się liczbę edycji programów; nie ma programów - więc nie kieruje się osób na tę formę oddziaływań. (specjalista resocjalizacji)

W konsekwencji oczekiwanie na rozpoczęcie udziału w programie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie może trwać nawet kilka miesięcy.

U nas bardzo trudno jest zebrać grupę, czasem trwa to kilka miesięcy, a i tak zebrana ilość osób jest bardzo mała. Czasem osoba, która do nas trafi, czeka kilka miesięcy, aż zbierze się kilka osób i ruszy grupa. (psycholog)

W sytuacji trudności z zebraniem grupy uczestników część uczestników badania IDEABLOG dopuszczała możliwość prowadzenia zajęć w formie indywidualnej. Niektórzy w ogóle byli tej formy zwolennikami.

Sądzę, że programy mogą być z powodzeniem prowadzone w formie indywidualnej. Często indywidualna forma kontaktu ze specjalistą bardziej odpowiada sprawcy niż kontakt grupowy. Z drugiej strony uczestnictwo w grupie daje możliwość szerszej wymiany doświadczeń między uczestnikami, poczucie współprzeżywania i możliwość zobaczenia, że inni też borykają się z podobnymi problemami. Myślę, że w przypadku trudności w zorganizowaniu grupy nie należy rezygnować tylko zmienić formułę na kontakt indywidualny. (psycholog, terapeuta)

Przede wszystkim uczestnicy dyskusji podkreślali jednak zalety zajęć grupowych, wskazując, że forma indywidualna pracy ze sprawcami przemocy w rodzinie powinna stanowić raczej wprowadzenie i ewentualne uzupełnienie dla formy grupowej. Zdaniem większości uczestników zajęcia indywidualne sprawdzają się w fazie przygotowania uczestników do udziału w zajęciach (pozwalają na wnikliwą diagnozę potrzeb i możliwości uczestników oraz przygotowanie ich do pracy w grupie). W razie potrzeby zajęcia indywidualne mogą być rozwiązaniem tymczasowym – w okresie oczekiwania na uruchomienie grupy, aby nie stracić zmotywowanego do pracy nad sobą uczestnika.

Uważam, że korzystniejsze są programy grupowe. Indywidualne sprawdzają się we wstępnej diagnozie i wywiadzie dotyczącym sytuacji sprawcy. (kurator, psycholog)

W opinii biorących udział w dyskusji specjalistów zajęcia w grupie pozwalają na ćwiczenie nabywanych umiejętności, konfrontowanie sposobów myślenia i zachowania z innymi uczestnikami, a nie tylko z osobami prowadzącymi, umożliwiając wymianę doświadczeń. Dzięki tej formie w trakcie udziału w programie uczestnicy wzajemnie się motywują i kontrolują.

Praca w grupie weryfikuje sprawcę i jego poglądy na przemoc, zachowania i postawy. (psycholog)

(...) jestem przeciwna zajęciom korekcyjno-edukacyjnym tylko indywidualnym. Nie tylko z powodu, że koszty takich zajęć są dużo wyższe, ale głównie dlatego, że lepsze efekty wg mnie daje praca w grupie. Zajęcia grupowe same w sobie są terapeutyczne, uczestnicy oddziałują na siebie w sposób pozytywny. (psycholog)

Kontakt indywidualny jest ważny, ale nie może zastąpić oddziaływań grupowych. (...) bez wątplenia łatwiej motywować w kontakcie indywidualnym, a korygować/modelować w grupowym. (pedagog)

Uczestnicy dyskusji wymieniali wiele przykładów stosowanych metod informowania o realizowanych programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie. Wykorzystywane są w tym celu listy kierowane wprost do właściwych osób i instytucji (w tym sądów), informacje na stronach internetowych podmiotów realizujących programy, ulotki, informacje w lokalnych mediach, plakaty, foldery, biuletyny, organizowane są spotkania, warsztaty, konferencje itp. Wskazywali jednak na potrzebę większego zaangażowania w tej materii ze strony wszystkich możliwych instytucji i organizacji, w tym także osób publicznych i Kościoła.

Myślę też, że problemem nie jest to, w jaki sposób informuje się o realizowanych programach, gdyż w większości przypadków informacja jest wielokierunkowa i pełna (...). Większym problemem niestety jest to, co instytucje i osoby poinformowane z tą wiedzą zrobią. (administracja publiczna)

Wśród czynników, które mogłyby wpłynąć na zwiększenie skuteczności programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych, uczestniczący w badaniu ogólnopolskim profesjonaliści wymieniali dłuższy czas ich trwania (15%). Najczęściej w przypadku badanych podmiotów realizacja programu trwała 3-4 miesiące (50%). Uczestniczący w dyskusji profesjonaliści prowadzący tego rodzaju oddziaływania byli w większości zdania, że długość trwania programu jest uzależniona między innymi od możliwości i potrzeb samych uczestników. Program powinien trwać wystarczająco długo, aby zmiana świadomości, postawy i zachowań sprawców przemocy w rodzinie mogła zostać ugruntowana. Minimalny wskazany w trakcie dyskusji okres to 3 miesiące, a maksymalny: 2 lata. W miarę wydłużania się czasu trwania programu zwiększa się jednak ryzyko osłabienia motywacji do udziału w nim. Niezbędna jest praca nad motywacjami uczestników do udziału w programie przez cały czas jego trwania i prowadzenie systematycznych spotkań. Jak zwrócono także uwagę pierwsza faza trwania programu powinna być odpowiednio intensywna, aby stosunkowo szybko wyposażyć uczestników we właściwy sposób postrzegania problemu i zestaw niezbędnych umiejętności jako podstawę do dalszej pracy nad sobą.

(...) uważam, że czas uczestnictwa w programie korekcyjno-edukacyjnym powinien być dostosowany do konkretnej osoby i indywidualnie dobrany. Wiadomo, że niektórzy poradzą sobie szybciej, inni zaś będą potrzebowali dużo więcej czasu. (organizacja pozarządowa)

Programy korekcyjno-edukacyjne dla sprawców przemocy powinny być jeszcze bardziej rozłożone w czasie. Według mnie powinny trwać - od piętnastu miesięcy nawet do dwóch lat. (kurator)

Zmiana postawy i zachowania sprawcy przemocy w rodzinie wymagać może dłuższego czasu i pracy niż udział w jednej edycji programu. Uczestnicy badania IDEABLOG zwracali uwagę na potrzebę kontynuowania oddziaływań resocjalizacyjnych wobec sprawcy przemocy w rodzinie po zakończeniu udziału w programie. Zależnie od zdiagnozowanych potrzeb warto, aby sprawcy przemocy w rodzinie byli kierowani do dalszych specjalistycznych oddziaływań, aby nauka nowych zachowań nie okazała się krótkotrwała (np. na psychoterapię, do programu NEST czy na trening zastępowania agresji). Pojawił się także pomysł kontynuowania programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych czy tworzenia grup wsparcia.

Porcja wiedzy w ramach programu (np. 80 godzin) to za mało. Trzeba dalszej pracy nad zmianą zachowań, które przecież kształtowały się czasem latami. (specjalista pomocy społecznej)

A udział sprawcy w programie korekcyjno-edukacyjnym to ważny krok, ale to nie koniec drogi. (psycholog)

(...) do programu dla sprawców dołączyłam warsztat pracy ze złością, trening komunikacji i trening zachowań asertywnych. Realizuję je po zakończeniu standardowego scenariusza programu i jak dotąd (4 lata), nie zdarzyło się, aby którykolwiek uczestnik nie chciał w tych zajęciach uczestniczyć, choć jest to kilka kolejnych spotkań (w zasadzie dobrowolnych). (pedagog)

Instytucje i organizacje realizujące programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie powinny stworzyć system monitorowania zachowań związanych z przemocą u osób uczestniczących w programach w trakcie ich udziału w programie oraz do 3 lat po jego zakończeniu. Realizatorzy powinni również utrzymywać kontakt z osobami, wobec których uczestnicy stosowali przemoc w rodzinie.

Z ogólnopolskiego badania profesjonalistów realizujących programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych, które przeprowadzono w listopadzie 2011 roku wynika, że 59% objętych badaniem podmiotów realizujących te programy obejmuje monitorowaniem efektów realizacji programu wszystkich lub prawie wszystkich uczestników. Monitorowanie to trwa zazwyczaj do 12 miesięcy od chwili zakończenia programu (55%). Najczęściej prowadzone jest ono poprzez kontakt z rodziną uczestnika (75%), instytucjami pomocy społecznej (63%) i kuratorami sądowymi (61%).

Uczestnicy dyskusji przyznali, że element monitoringu efektów realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych często nie jest realizowany w wystarczającym stopniu. Wynika to w ich opinii między

innymi ze zbyt małej liczby zatrudnionych specjalistów, a szczególnie z utrudnionego kontaktu z niektórymi uczestnikami programów czy ich rodzinami.

Celem monitorowania efektów realizacji programów – o czym sprawca przemocy w rodzinie powinien być informowany – ma na celu nie tylko sprawdzenie bezpieczeństwa członków jego rodziny i kontrolę jego zachowania, ale i udzielenie odpowiedniego wsparcia i porady.

W opinii uczestniczących w badaniu ekspertów monitorowanie efektów realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych powinno być prowadzone zarówno w trakcie trwania programu, jak i po jego zakończeniu (zależnie od indywidualnych przypadków, od około 1 roku do 5 lat) i powinno być realizowane etapami. Metody monitorowania efektów realizacji programów powinny być natomiast zdaniem uczestników badania IDEABLOG wielowymiarowe. Monitorowanie powinno być oparte nie tylko na kontakcie z rodziną sprawcy przemocy w rodzinie i samym uczestnikiem programu, ale także na analizie interwencji policyjnych, realizacji procedury Niebieskie Karty, kontakcie z pracownikami socjalnymi, kuratorami sądowymi, terapeutami uzależnień. Z wymienionych względów uważano, że obowiązek monitoringu powinien spoczywać nie tylko na podmiotach realizujących programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych, ale także na innych instytucjach, np. na funkcjonariuszach Policji lub kuratorach sądowych albo odbywać się we współpracy np. w ramach działalności zespołu interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Jest za mało osób zatrudnionych w Specjalistycznych Ośrodkach Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie czy innych organizacjach realizujących programy, żeby jeszcze mogły monitorować swoich klientów, którzy de facto przestają być ich klientami. (specjalista resocjalizacji)

Nie mogę stwierdzić, że skutecznie realizuję monitoring. Osadzeni pochodzą z różnych powiatów, województw. Nie jestem w stanie monitorować efektów przez np. 3 lata. Faktem jest, że telefonicznie próbuję kontaktować się z rodzinami sprawców, aby zapytać o ich zachowanie, po wyjściu na wolność, ale robię to tylko raz. Technicznie i czasowo nie jestem w stanie wypełniać tego zadania dobrze. Dlatego też jestem za tym, aby monitoring wykonywały inne osoby np. dzielnicowi. (pracownik socjalny)

Myślę, że z monitoringiem mamy problem... Zwłaszcza kiedy program realizowany jest w warunkach odosobnienia. Oczywiście jeśli skazany po odbytych programie nadal odbywa karę - to sprawa jest prosta. Natomiast po opuszczeniu więzienia monitoring jest bardzo utrudniony, a czasem niewykonalny... Myślę, że tę część „naprawy skazanego” powinni wziąć na siebie funkcjonariusze policji lub kuratorzy sądowi. (specjalista resocjalizacji)

4.5 OCENA SYSTEMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE W POLSCE: REKOMENDACJE

Reasumując, na podstawie wypowiedzi uczestniczących w badaniu IDEABLOG ekspertów i ich analizy, można wyszczególnić następujące wnioski główne i pomysły usprawnień dotyczące funkcjonowania systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Polsce:

PROFILAKTYKA I WIEDZA SPOŁECZNA

- Istnieje potrzeba prowadzenia profilaktyki i przekazywania społeczeństwu wiedzy w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie
- Oddziaływaniami profilaktycznymi o największym zasięgu wskazano kampanie społeczne oraz zajęcia prowadzone wśród uczniów w systemie edukacji powszechnej
- Zajęcia szkolne (np. w czasie lekcji wychowawczych, w formie warsztatów, treningów umiejętności itp.) mogą dotyczyć takich kwestii, jak nabywanie umiejętności społecznych: radzenia sobie z emocjami, agresją i autoagresją, komunikacji, kształtowania relacji rodzinnych, relacji międzypokoleniowych, rozwiązywania konfliktów, radzenia sobie z trudnościami

(...) nacisk [należy] położyć na edukację przedszkolną i szkolną, która winna wykształcić nawyk unikania agresji, nawyk ochrony słabszego, premiować zachowania sprzyjające współpracy, a nie premiowanie rywalizacji (a jeżeli rywalizacja, to zachowania fair play). Wychowanie do życia w rodzinie winno nie tylko koncentrować się na współżyciu seksualnym, lecz na codziennym współżyciu członków rodziny, uczyć zachowań, które pomogą ofierze przemocy wyjść z niej. (organizacja pozarządowa)

Myślę, że duży nacisk powinien być kładziony na uświadamianie dzieci i młodzieży. Młodych ludzi, którzy jeszcze nie są tak „przeświadczeni” stereotypami, którzy dopiero budują swój światopogląd, których można jeszcze kształtować. (pracownik administracyjny pomocy społecznej)

- W ramach profilaktyki na poziomie edukacji powszechnej można rozważyć zawarcie tematu przemocy w rodzinie w ogólnokrajowych wytycznych do opracowywania programu wychowawczego zgodnie z obowiązującą podstawą programową
- Przyszli nauczyciele powinni być objęci w czasie studiów zajęciami o problematyce przemocy w rodzinie i o przepisach prawnych regulujących te kwestie, a w toku pracy zawodowej - odpowiednimi

szkoleniami, w ramach których będą mogli nabyć praktyczne umiejętności rozpoznawania sytuacji przemocy w rodzinie i reagowania na nie

- Kampanie społeczne poruszające problematykę przeciwdziałania przemocy w rodzinie mogą być prowadzone nie tylko w skali kraju, ale także lokalnie. Warto wtedy podjąć współpracę ze środowiskiem lokalnym, instytucjami i organizacjami pozarządowymi, a także osobami publicznymi (sportowcami, naukowcami, księżmi, lekarzami, radnymi, nauczycielami)
- Kampanie społeczne powinny:
 - Uwrażliwiać na przemoc w rodzinie, łamać stereotypy; przemoc w rodzinie może dotyczyć każdego (kobiet, mężczyzn, dzieci, młodzieży, osób starszych, chorych, niepełnosprawnych, biednych, bogatych)
 - Uczyć reagowania na przemoc w rodzinie: zwracać uwagę na sygnały ostrzegawcze i uwrażliwiać na przestępstwo; uczyć reagowania na pierwsze symptomy, które mogą przerodzić się w poważny problem
 - Być kierowane nie tylko do ofiar lub świadków przemocy w rodzinie, ale także do sprawców przemocy w rodzinie; uświadamiać i informować o sankcjach grożących za popełnienie przestępstwa znęcania się nad rodziną, a także upowszechniać wiedzę na temat możliwych sposobów zmiany zachowania, w tym na temat programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie
- Skuteczne oddziaływania profilaktyczne powinno dostarczać praktycznej wiedzy i narzędzi do rozpoznawania sytuacji przemocy w rodzinie i radzenia sobie z nimi

Kampanie społeczne mają sens, o ile w przemyślany sposób uwrażliwiają społeczeństwo, łamią stereotypy czy pokazują drogi wyjścia. (organizacja pozarządowa)

- Profesjonalizacja pomocy społecznej, w tym odświeżenie jej wizerunku, powinna następować w myśl idei dostępności, skuteczności i fachowości – potrzebna jest pewnego rodzaju reklama usług pomocowych (informowanie o dostępnej ofercie) i zmiana wyobrażenia pomocy społecznej – nie tylko jako instytucji świadczącej zapomogi socjalne, ale także oferującej np. warsztaty kompetencji społecznych, relacji rodzinnych, treningi ekonomiczne, warsztaty dla rodziców

DOSTĘPNOŚĆ USŁUG SPECJALISTYCZNYCH DLA OFIAR I SPRAWCÓW PRZEMOCY W RODZINIE

- Dostępność lokalnie działających instytucji świadczących wsparcie specjalistyczne jest szczególnie ważna w przypadku ofiar przemocy w rodzinie, zwłaszcza gdy są nimi dzieci
- Ponadlokalny dostęp do usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie i podmioty realizujące programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie wydaje się zasadny – tak, aby stosownie do potrzeb i możliwości można było wybrać miejsce, w którym się z nich skorzysta (np. w sytuacji środowiska, w którym wszyscy się znajdują czy potrzeby poczucia anonimowości). Potrzeba jednak dostępnych i aktualnych informacji o ich ofercie, a także akceptacji ze strony samorządów lokalnych
- W przypadku występowania różnic **w dostępie do usług specjalistycznych** dla ofiar i sprawców przemocy w rodzinie między mieszkańcami terenów wiejskich i terenów miejskich, mniejszych i większych gmin niezbędne jest – stosownie do diagnozowanych potrzeb lokalnych – wprowadzanie rozwiązań i podejmowanie inicjatyw, które będą tego typu **różnice niwelować**. Jednym z przykładów może być tworzenie w małych miejscowościach punktów konsultacyjnych:
 - W tworzeniu infrastruktury i zaplecza specjalistycznego gminy mogą zawiązywać współpracę na bazie porozumień
 - Wsparcie dla ofiar przemocy w rodzinie i oddziaływania specjalistyczne dla sprawców przemocy w rodzinie mogą realizować nie tylko instytucje samorządowe, ale także organizacje pozarządowe
- **Upowszechnianie dostępu i podnoszenie jakości** usług specjalistycznych dla ofiar i sprawców przemocy w rodzinie powinno dotyczyć nie tylko terenów wiejskich, mniejszych miejscowości, ale także większych miejscowości i terenów miejskich.

ODDZIAŁYWANIA INTERWENCYJNE I PRAWNE WOBEC SPRAWCÓW PRZEMOCY W RODZINIE

- Oddziaływania interwencyjne i prawne mają na celu **zmianę zachowania** sprawcy przemocy w rodzinie oraz **ukaranie** go za popełnione przestępstwo. Przemoc w rodzinie jest często dla sprawcy przemocy w rodzinie normalnym sposobem radzenia sobie w życiu. Ważne jest przy tym, aby reakcja na przemoc w rodzinie była szybka i stanowcza, a sprawca przemocy w rodzinie **zrozumiał, z jakiego powodu** jest upominany i karany – tak, aby mógł uświadomić sobie problem i poczuć motywację do zmiany postawy i zachowania

- **Skuteczność** środków zapobiegawczych, karnych i probacyjnych, w tym programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych, powinna podlegać monitorowaniu, badaniom i analizom
- Środki probacyjne powinny być stosowane **kompleksowo**
- Uczestnicy postępowania karnego powinni posiadać **wiedzę** na temat wszystkich dostępnych środków probacyjnych i innych instytucji przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Istnieje **potrzeba przekonywania sędziów oraz innych uczestników postępowania karnego** (policjantów, prokuratorów, kuratorów sądowych) mogących składać wnioski co do wymiaru kary i środków karnych i probacyjnych, o skuteczności i sensowności realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych. Programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych uznawane za jeden z najskuteczniejszych środków probacyjnych powinny obejmować jak największą liczbę sprawców przemocy w rodzinie. Skazywani sprawcy przemocy w rodzinie **częściej** powinni być **objęmani przez sędziów obowiązkiem udziału w programie**. Jest to możliwe w warunkach próby - w przypadku orzekania kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonywania czy warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbywania kary pozbawienia wolności. Zdaniem części uczestników udział w programie mógłby być obowiązkowy dla osób skazywanych w sprawie dotyczącej przemocy w rodzinie
- Sąd ma wymierzać karę, biorąc pod uwagę cele zapobiegawcze i wychowawcze, które ma osiągnąć w stosunku do skazanego (art. 54 par. 1 Kodeksu Karnego). Wyniki analizy skuteczności programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wraz opisem działania mogą być jedną z form przekonywania sędziów i innych uczestników postępowania o celowości ich prowadzenia
- Zwiększeniu skali stosowania środka probacyjnego w postaci obowiązku wzięcia udziału w programie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych służyć mogą przede wszystkim **szkolenia** – na szczeblu centralnym i lokalnym skierowane do sędziów, kuratorów, policjantów i prokuratorów, a także – w szczególności na szczeblu lokalnym – przekazywanie sędziom, kuratorom, policjantom i prokuratorom wiedzy i **aktualnych informacji na temat programów realizowanych na terenie powiatu**.

Dobrym sposobem wydaje się organizowanie spotkań w sądach z udziałem przedstawicieli Zespołów Interdyscyplinarnych i prezentowanie realizowanych działań na rzecz rodzin, w tym programów korekcyjno-terapeutycznych. (specjalista pomocy społecznej)

- o Szkolenia powinny być zarówno **zawodowe**, jak i **interdyscyplinarne** – dla sędziów, kuratorów, policjantów, prokuratorów i pracowników pomocy społecznej
- o Konieczne jest, aby szkolenia prowadzone były przez specjalistów np. z instytucji samorządowych bądź organizacji pozarządowych, którzy poza tematem szkolenia będą posiadali **wiedzę na temat roli, zadań i uprawnień poszczególnych instytucji** w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Potrzebne są szkolenia prowadzone przez fachowców, praktyków. Niestety u nas za te często biorą się ludzie, którzy zielonego pojęcia nie mają o uprawnieniach i zadaniach służb publicznych. (policjant)

- o Przekazywanie wiedzy na temat programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych powinno mieć charakter **praktyczny** i obejmować: informowanie o podstawie prawnej, o warunkach kierowania do programu (np. o tym, że niepotrzebna jest zgoda skazywanego), o podmiotach realizujących programy (także o tym, kto może uruchomić w razie potrzeby program, dane osoby koordynujące kierowanie sprawców do programów z ramienia samorządu), o zawartości merytorycznej, o tym, na czym polegają, na jakich prowadzone są zasadach – jaki jest tych programów cel oraz wartość; ponadto powinno obejmować także przekazywanie wykazów miejsc i terminów ich realizacji, informować o kryteriach doboru uczestników – tak, aby sędziowie, kuratorzy, prokuratorzy, policjanci, a także osoby poszkodowane, wiedzieli, że takie programy na ich terenie są realizowane i są jednym z najskuteczniejszych oddziaływań na sprawców przemocy w rodzinie, a tym samym nabrali do nich przekonania. Istnieje potrzeba **zaangażowania samorządowych władz powiatowych** w nawiązywanie i utrzymywanie w tym zakresie współpracy między sądem, prokuraturą, Policją, kuratorami, pomocą społeczną i organizacjami pozarządowymi
- o Warto rozważyć wprowadzanie do programu nauczania na wybranych studiach wyższych i podyplomowych zajęć na temat przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie, jak np. w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury

WSPÓŁDZIAŁANIE INSTYTUCJI ZAANGAŻOWANYCH W PRZECIWDZIAŁANIE PRZEMOCY W RODZINIE

- W celu sprawnego i skutecznego przeciwdziałania przemocy w rodzinie konieczna jest **partnerska współpraca między instytucjami** nadzorującymi i realizującymi zadania w tym zakresie: sądów, Policji, prokuratur, kuratorów sądowych, Służby Więziennej, pomocy społecznej, poradni rodzinnych, terapeutów, podmiotów realizujących programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych, ochrony zdrowia, placówek oświatowych, gminnych komisji ds. rozwiązywania problemów alkoholowych, władz powiatowych i gminnych. Współpraca pozwala na wymianę doświadczeń, wzajemne poznanie perspektyw i na wypracowanie skutecznych usprawnień działania

Udało nam się zaprosić prokuratorów do udziału w eksperckich zespołach na terenie województwa. Efekt już jest zauważalny: lepiej się rozumiemy, więcej jest wniosków prokuratorskich o areszt, zakaz zbliżania i dozór Policji. Myślę, że to się rozwinie na lepsze funkcjonowanie tej instytucji. Bo tak naprawdę wszystko zależy od osób wykonujących daną profesję, warto inwestować w ich szkolenia, zapraszać do udziału w konferencjach i nie zniechęcać się. (policjant)

(...) należy zadbać o dobre relacje między instytucjami, które są odpowiedzialne za ten zakres działalności [przeciwdziałanie przemocy w rodzinie]. (pracownik socjalny)

- Spójne i sprawne współdziałanie instytucji zapewnić powinno jednolity i konsekwentny front skutecznego oddziaływania wobec sprawcy przemocy w rodzinie w kierunku zmiany jego postępowania

Tylko stanowcza postawa wszystkich, którzy mają kontakt z przemocą w rodzinie i krytyczna postawa społeczeństwa może doprowadzić do zmiany istniejącej sytuacji. (specjalista pomocy społecznej)

- Nie bez znaczenia jest włączanie także do współpracy **organizacji pozarządowych** oraz **kościół i związków wyznaniowych** oraz **osób publicznych, autorytetów**

- o **Zapisy o współpracy** instytucjonalnej są potrzebne: zawarte w przepisach, w rozporządzeniach, w wytycznych, w porozumieniach, w regulaminach

Myślę, że bez jasnych reguł i wytycznych dostępnych dla wszystkich przedstawicieli grup zawodowych zaangażowanych w proces przeciwdziałania przemocy (mam tu na myśli: sądy, policję, pomoc społeczną, szkoły, szpitale itd.) nie mamy co myśleć na temat skutecznych działań na jakimkolwiek polu związanym z problemami społecznymi. (...) dla każdej instytucji zaangażowanej w proces przeciwdziałania przemocy poza ogólnym schematem postępowania z jednostką, która podlega oddziaływaniu, powinien również zostać ustalony taki indywidualny schemat wewnątrz własnej jednostki, ponieważ bez przejrzystych i konsekwentnych reguł gry zawsze któraś ze stron będzie starać się unikać zaangażowania w proces. (pracownik socjalny)

- Wśród możliwych form współpracy między instytucjami wymieniano np.:
 - o Szkolenia i warsztaty – pozwalające na zdobycie praktycznej wiedzy i poznanie się
 - o Spotkania robocze - cykliczne na różnych szczeblach w różnych instytucjach – w trakcie których można przypominać o dostępnym zapleczu i ofercie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, jakimi dysponuje gmina/ powiat/ województwo; informować o realizacji bieżących zadań
 - o Opracowywanie i rozpowszechnianie ulotek, wydawanie biuletynów i folderów – dla grup zawodowych zajmujących się problem przemocy w rodzinie, ale także dla ofiar, sprawców i świadków przemocy w rodzinie
 - o Podpisywanie porozumień o współpracy między instytucjami, organizacjami, Służbą Więzienną, poradniami, pomocą społeczną, ochroną zdrowia, oświatą, Kościołem i tworzenie wspólnych projektów
- W **skład zespołów interdyscyplinarnych** ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie powinni wchodzić specjaliści znający się na problematyce przemocy w rodzinie, z doświadczeniem zawodowym w tej dziedzinie, właściwym przygotowaniem, odpowiednio wyszkoleni
 - o Należałoby rozważyć możliwość przeznaczenia środków finansowych na prace członków zespołu interdyscyplinarnego ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie i wynagradzanie ich pracy, która często odbywa się „po godzinach” lub zmianę godzin pracy; zapewnienie narzędzi do pracy (np. telefonu służbowego)
 - o Przydatne będzie przeprowadzenie oceny funkcjonowania procedury Niebieskie Karty, pracy zespołów interdyscyplinarnych ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie i grup roboczych, a także monitorowania efektów realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie

- W realizacji zadań przeciwdziałania przemocy w rodzinie niezbędne jest poważne i **fachowe podejście** pracowników służb i instytucji do problemu, do czego konieczna jest wiedza (teoretyczna i praktyczna) oraz odpowiednie kompetencje. Mogą być one rozwijane i rozszerzane poprzez:
 - Obowiązkowe szkolenia dla osób zajmujących się w swojej pracy zawodowej problemem przemocy w rodzinie
 - Szkolenia dla pracowników pierwszego kontaktu z właściwego kontaktu z ofiarą przemocy w rodzinie, a także z prowadzenia rozmowy ze sprawcą przemocy w rodzinie, w tym umiejętnego motywowania go do zmiany zachowania, do wzięcia udziału w programie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie

REALIZACJA PROGRAMÓW ODDZIAŁYWAŃ KOREKCYJNO-EDUKACYJNYCH DLA OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC W RODZINIE

- Aby w pełni wykorzystać przygotowane zaplecze do realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych, potrzeba udoskonalenia systemu **motywowania i kierowania** sprawców przemocy w rodzinie do udziału w nich: **zaangażowania wszelkich możliwych instytucji i organizacji** oraz **upowszechnienia wiedzy na temat tego rodzaju oddziaływań** wśród sprawców przemocy w rodzinie, pracowników właściwych służb i instytucji oraz w społeczeństwie. **Informacje** o programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych powinny być na bieżąco aktualizowane przez instytucje i placówki pomocowe realizujące je oraz dostępne w Internecie. Powinny być przekazywane sprawcom przemocy w rodzinie bezpośrednio – przez kuratorów, psychologów, policjantów, pracowników socjalnych, pocztą. Warto rozpowszechniać je również w miejscach publicznych w formie ulotek, broszur, plakatów (w urzędach, poradniach, placówkach służby zdrowia, placówkach oświatowych, na słupach ogłoszeniowych, dworcach, przystankach, w środkach komunikacji miejskiej), a także w trakcie audycji radiowych i telewizyjnych oraz w Internecie. Warto rozważyć możliwość wprowadzenia obowiązkowego udziału w programie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie – tak, aby były integralną częścią skutecznych oddziaływań wobec sprawców przemocy w rodzinie.
- Należy dążyć do zwiększenia zasięgu realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych w systemie wolnościowym – wtedy jego skuteczność wzrasta ze względu na możliwość stopniowego wdrażania nabywanych umiejętności w życiu codziennym i bieżącej korekty zachowań

- Aby zapewnić skuteczność systemu kierowania i motywowania sprawców przemocy w rodzinie do udziału w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych, należy **minimalizować czas oczekiwania na rozpoczęcie udziału w programie**. Aby sprawcy przemocy w rodzinie mogli wziąć udział w programie niezwłocznie, należy zapewniać stały dostęp do tego rodzaju oddziaływań. Wśród przykładowych rozwiązań skracających czas oczekiwania na udział w programie wymieniano:
 - Prowadzenie oddziaływań w formie otwartej – uczestnicy mogą dołączać do pracującej grupy w każdym czasie, np. po odbyciu wyrównujących zajęć indywidualnych
 - Tworzenie programów indywidualnych
 - Uruchamianie oddziaływań indywidualnych w oczekiwaniu na zebranie grupy i uruchomienie programu grupowego
 - Organizowanie spotkań w ramach programów w terminach, w których uczestnicy są wolni od pracy (np. po południu, wieczorami, w soboty)
 - Refundowanie kosztów dojazdu do innej miejscowości
 - Korzystanie z oferty i pomocy stowarzyszeń i organizacji
 - Dodatkowo tworzenie listy specjalistów prowadzących programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie przy prezesach sądów na wzór listy biegłych (płatnikiem może być Skarb Państwa, samorząd lokalny, Fundusz Pomocy Pokrzywdzonym i Pomocy Penitencjarnej etc.)
- Jednokrotny udział sprawcy przemocy w rodzinie w programie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych często może nie być wystarczający – to raczej pierwszy krok do zmiany postępowania. Uczestnicy badania zwracali uwagę na **potrzebę kontynuacji oddziaływań**: sprawcy przemocy w rodzinie – zależnie od diagnozy – powinni być kierowani do kontynuacji udziału w kolejnym programie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych, do dalszych specjalistycznych konsultacji, innych podobnych programów, grup wsparcia czy terapii
- Wsparciem oczekiwanym przez podmioty realizujące programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie byłyby:
 - Współpraca wszystkich możliwych instytucji i organizacji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie; **wsparcie** podmiotów realizujących programy **w kierowaniu** sprawców przemocy w rodzinie do udziału w tych programach oraz **pomoc w monitorowaniu** efektów ich realizacji

- Wsparcie finansowe umożliwiające np. prowadzenie **superwizji** dla bezpośrednich realizatorów programu oraz **szkoleń** podnoszących umiejętności w pracy z trudnymi ludźmi, zatrudnianie specjalistów, poprawę warunków lokalowych, zapewnienie narzędzi pracy
- Umożliwienie **wymiany wiedzy i doświadczeń**, np. poprzez objęcie realizatorów okresowymi szkoleniami lub konsultacjami
- Przydatnym rozwiązaniem byłoby opracowanie wytycznych do postępowania ze sprawcami przemocy w rodzinie i uzupełnienie wytycznych do realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych o **minima** ich realizacji